

חורבת חנות: חרוזים וכפתורים

יהושע דריי

בשניים מהקברים שנחשפו בחורבת חנות (מערות 1 ו-3; ר' בדחי ואיילון 2018) התגלו 55 חרוזים, שתי נטיפות וארבעה כפתורים ממגוון חומרים (טבלה 1; איורים 1, 2): זכוכית, פיאנס, קרנליאן, סטיאטיט וקלצדון.¹

חרוזי זכוכית (איור 2: 1–5). — נמצאו חמישים חרוזים מזכוכית. כולם עוצבו על מוט קוני (Pontil), המאפשר הסרה קלה של המוצר המוגמר. הם נחלקים לשלוש קבוצות (לפי Beck 1928; Kock and Sode 1994):

טבלה 1. חרוזים, כפתורים ונטיפות ממערות 1 ו-3

מיקום	סל	איור	חרוזים		כפתורים		נטיפות זכוכית	
			זכוכית	אבן/פיאנס	סטיאטיט	זכוכית		חרס
מערה 1								
בור הליקוט (L102)	2057	13: 2					כיפתי	
כוך 105	2067	1: 2	גלילי (30)					
	2061	2: 2	כדורי, נקב קוני					
	2067	3: 2	כדורי (7), כחול קובלט					
		4: 2	כדורי					
		5: 2	'סנדוויץ'					
		6: 2	קרנליאן, דו-קוני					
		7: 2	קרנליאן, כדורי					
		8: 2	קלצדון, חביתי					
		9: 2	פיאנס, מצולע					
		11, 10: 2					מנוקבת (2)	
מערה 3								
חדר הקבורה (L300)	3014		חביתי					
כוך 302	2091	12: 2			קוני			
	3078				פיאנס, מצולע			
				דמוי מנסרה משושה				
				דו-קוני (7)				
			קוני, מעוטר בחוט סלילי					
כוך 306	3057				כיפתי			
כוך 308	3076				כיפתי			

א. שלושים חרוזים גליליים עדינים מנוקבים בנקב קוני במגוון אורכים. החרוזים עוצבו על המוט בשרשרת ונחתכו באמצעות מלקחיים (איור 2: 1).

ב. תשעה-עשר חרוזים כדוריים, שעוצבו כל אחד בנפרד על המוט (איור 2: 2-4). החרוז באיור 2: 4, העשוי מתערובת אקראית של לבן, אדום וצהוב על רקע כחול, הוא תת-טיפוס של קבוצה זו. ערבוב הצבעים נעשה בדרך של הדבקת חוטי זכוכית צבעוניים לחומר הבסיס לפני שלב העיצוב של החרוז.

ג. חרוז 'סנדוויץ' (איור 2: 5). חרוזים מטיפוס זה — שלהם עומק צבע מרשים — יוצרו בדרך יוצאת דופן: גליל זכוכית (עובי הדופן כ-3 מ"מ) עוצב על המוט; הגליל צופה בשכבה דקה של חומר צבע, בדרך כלל זהב או כסף, אך כאן צבעו לא זוהה; ציפוי הצבע נעטף בשכבת זכוכית שקופה (כ-1 מ"מ עובי); ואז הגליל נלחץ אל תבנית, שלה רכסים במרווחים קצובים של כ-6 מ"מ, תוך סיבוב המוט. כך נוצרת שרשרת של כדורים המחוברים זה לזה. בשלב האחרון הוסרה השרשרת מן המוט והחרוזים נותקו. כך יוצרו חרוזים בעלי עומק צבע מרשים.

חרוזי אבן (איור 2: 6-8). — נמצאו שלושה חרוזים עשויים אבן: שני חרוזי קרנליאן בצבע כתום, האחד דו-קוני (איור 2: 6) והאחר כדורי (איור 2: 7); וחרוז קלצדון חביתי בגוון אפור-ירוק (איור 2: 8) (הזיהוי נעשה על פי סברדמיש ומשיח 1986; Schuman 1992). לשלושתם קדח גלילי שעובד בליטוש עדין.

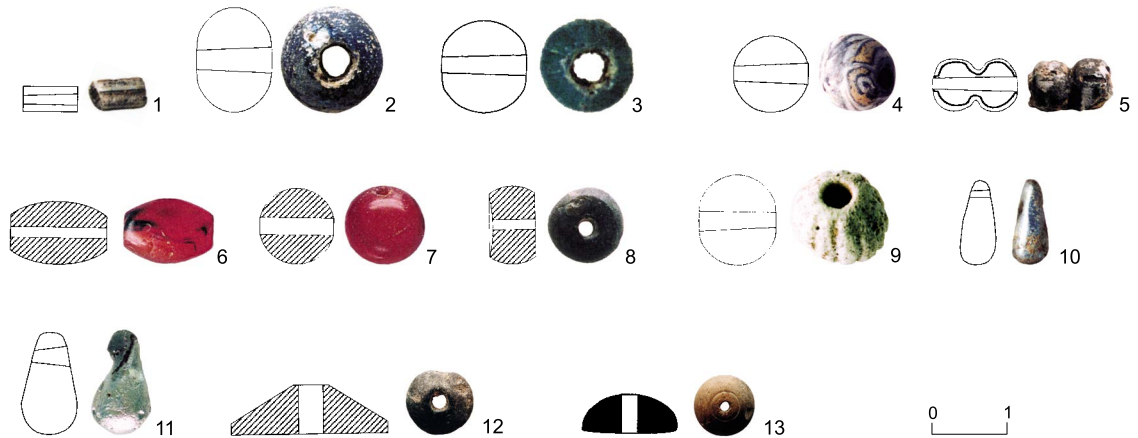
חרוז פיאנס (איור 2: 9). החרוז מצולע וצבעו טורקיז.

נטיפות זכוכית (איור 2: 10, 11). — נמצאו שתי נטיפות שונות במידותיהן, אך בשתיהן נקב מפולש סמוך לקצה הצר. הן עוצבו באמצעות מלקחיים ומוט: החלק הדק של הנטיפה לופף סביב המוט וה'זנב' הודק לגוף הנטיפה.

כפתורים (איור 2: 12, 13; טבלה 2). — נתגלו ארבעה פריטים שהחוקרים מתלבטים בהגדרתם: יש המגדירים אותם כפתורים, ואחרים רואים בהם משקולות פלך, מכסים או חלקי סיכות (לדיון והפניות, ר' Ayalon 2005:22).

איור 1. מבחר חרוזים ונטיפה.

איור 2. חרוזים, נטיפות וכפתורים ממערות 1 ו-3.

מס'	פריט	לוקוס	סל	תיאור
1	חרוז	105	2067	גלילי, נקב קוני; זכוכית שקופה ירקרקת
2	חרוז	105	2061	כדורי, נקב קוני; זכוכית שקופה בצבע כחול קובלט
3	חרוז	105	2067	כדורי, נקב קוני; זכוכית שקופה בצבע כחול קובלט
4	חרוז	105	2067	כדורי; זכוכית אטומה באדום, צהוב ולבן (תחמוצת ברזל ומנגן) על רקע כחול קובלט
5	חרוז	105	2067	'סנדוויץ', נקב קוני; זכוכית אטומה בגוון זהוב
6	חרוז	105	2067	דו-קוני, קדח גלילי; קרנליאן שקוף בצבע כתום
7	חרוז	105	2067	כדורי, ליטוש מושלם, קדח גלילי; קרנליאן שקוף בצבע כתום
8	חרוז	105	2067	חביתי, קדח גלילי; קלצדון שקוף למחצה בצבע אפור-ירקרק
9	חרוז	105	2067	צילוע עדין, נקב קוני; פיאנס בצבע טורקיז
10	נטיפה	105	2067	הנקב סמוך לקצה הצר; זכוכית שקופה ירקרקת
11	נטיפה	105	2067	הנקב סמוך לקצה הצר; זכוכית שקופה בצבע כחלחל קובלט
12	כפתור	300	2091	קונוס קטום, קדח גלילי; סטיאטיט שחור
13	כפתור	102	2057	כיפתי, נקב גלילי במרכז; חרס צרוף היטב

טבלה 2. כפתורים

מערה	לוקוס	סל	חומר	תיאור	איור
1	102	2057	חרס	כיפתי, מפויח, התחתית שחוקה, בחלק העליון חריץ היקפי סביב הנקב, בבסיס טבעת בולטת	12:2
3	300	2091	סטיאטיט	קוני, הנקב והתחתית שחוקים משימוש, שבור בשוליים	13:2
	306	3057	זכוכית	כיפתי, נקב קוני, בסיס גלי, שבור בשוליים	
	308	3076	סטיאטיט	כיפתי, הנקב והתחתית שחוקים, שבור בשוליים (השבר שחוק)	

ארבעת הפריטים, העשויים מסטיאטיט, מזכוכית ומחרס, מתאפיינים בשחיקה ניכרת (טבלה 2). פריטים דומים, העשויים ממגוון חומרים ובמגוון גדלים, היו בשימוש לאורך תקופות רבות. הזיהוי כמשקולת של פלך לטווייה (למשל Crowfoot 1957:399; Shamir 1996:149) התבסס, בין היתר, על פריטים שלמים, הכוללים מוט ומשקולת, שנמצאו בחפירות (למשל זיגלמן תשמ"ח: 38–39, איור 61; צפריר תשנ"ד: 21), על הקבלות אתנוגרפיות ואף על התנסות אישית; אולם, קיימים נימוקים אחדים נגד הגדרה זו. ראשית, הפריטים העגולים קטנים וקלים מדי מכדי להקנות לפלך את התנועה הסיבובית הרצופה לשם טוויית חוט. גם פריטים שנתגלו שלובים על מוטות עצם דקים וקצרים לא יכלו, לדעתי, לשמש משקולות פלך. שנית, פריטי האבן והחרס נושאים סימנים של שחיקה ניכרת, שלא יכלו להיווצר בתנועה הסיבובית של הטווייה, אלא רק כתוצאה מפעולות פריפה והתרה ומשפשוף בביד בהיותם כפתורים. לבסוף, הצעה זו נשענת גם על האיקונוגרפיה הרומית והביזנטית, שם מופיעים כפתורים מסוג זה, שבהם פרפו את הגלימות (Laver 1964: Figs. 105:3, 106:3, 113:1; Werner 1978: Figs. 13, 38, 70; Bíró 1994). לפיכך, יש לראות בארבעת הפריטים שנתגלו במערות כפתורים שהיו מחוברים כנראה לבגדי הנקברים (Ariel 1990:139–140).

חרוזים מן הטיפוסים שנתגלו במערות 1 ו-3 התגלו בקברים רבים מהתקופות הרומית והביזנטית, לרבות במזרח השרון (איילון תשנ"ה: *34–36, איור 7: 1–7; ר' גם Winter 1996:109–116; Barag 1978:44–46, Fig. 18:113–134; יש שהחרוזים במערות מופיעים בהרכב טיפוסים דומה. אולם, מאחר ששני הקברים בחורבת חנות שימשו לקבורה לאורך מאות שנים, אי אפשר לתארך את החרוזים במדויק. גם את הכפתורים אין אפשרות לתארך במדויק.

הערה

¹ תודתי לאיתן איילון על הרשות לחקור ולפרסם את הפריטים המתוארים במאמר זה, ועל סיועו בעת הכנת המאמר, ולנירית לביא על ציור הפריטים. כל הפריטים נוקו: חרוזי הזכוכית והפיאנס נוקו מכנית בסקלפל; חרוזי האבן נשטפו במים מזוקקים, וכתמים קשים וצמידה הוסרו באמצעות חומצה מלחית מהולה ונשטפו במים מזוקקים. נוסף על פריטים אלה נמצא במערה 3 גם חרוז עשוי פריט (ר' ג'קסון-טל 2018). דפנה שטראוס ערכה את המאמר.

הפניות

איילון א' תשנ"ה. מבנה קבורה רומי-ביזאנטי בח' סביה, כפר-סבא. עתיקות 25: *27–39.
 בדחי ר' ואיילון א' 2018. חורבת חנות: מערות קבורה מהתקופות הרומית-ביזנטית. חדשות ארכיאולוגיות – חפירות וסקרים בישראל 130 (23/10).
http://www.hadashot-esi.org.il/report_detail.aspx?id=25464&mag_id=126 (תאריך גישה 23/10/2018).
 ג'קסון-טל 2018. חורבת חנות: כלי זכוכית. חדשות ארכיאולוגיות – חפירות וסקרים בישראל 130 (23/10).
http://www.hadashot-esi.org.il/report_detail.aspx?id=25464&mag_id=126 (תאריך גישה 23/10/2018).
 זיגלמן ע' תשמ"ח. קבר הרודיאני ליד תל אבר-שושה. בתוך ב' מזר, עורך. גבע: תגליות ארכיאולוגיות בתל אבר-שושה משמר העמק. ירושלים. עמ' 42–13.

- סברדמיש א' ומשיח א' 1986. אבני חן. ללא מקום הוצאה.
 צפריר י' תשנ"ד. מצדה ולוחמיה – עלייתו ונפילתו של המבצר בימי הבית השני. בתוך ג' הורביץ, עורכת. סיפורה של מצדה: תגליות מן החפירות.
 ירושלים. עמ' 15–33.
- Ariel D.T. 1990. *Excavations at the City of David 1978–1985 Directed by Yigal Shiloh II: Imported Stamped Amphora Handles, Coins, Worked Bone and Ivory, and Glass* (Qedem 30). Jerusalem.
- Ayalon E. 2005. *The Assemblage of Bone and Ivory Artifacts from Caesarea Maritima, Israel 1st–13th Centuries CE* (BAR Int. S. 1457). Oxford.
- Barag D. 1978. *Hanita, Tomb XV: A Tomb of the Third and Early Fourth Century CE* ('Atiqot [ES] 13). Jerusalem.
- Beck H.C. 1928. Classification and Nomenclature of Beads and Pendants. *Archaeologia* 77:1–76.
- Biró M.T. 1994. *The Bone Objects of the Roman Collection* (Catalogi Musei Nationalis Hungarici Series Archaeologica II). Budapest.
- Crowfoot G.M. 1957. Faience, Amulets and Beads. In J.W. Crowfoot, G.M. Crowfoot and K.M. Kenyon. *Samaria–Sebaste III: The Objects from Samaria*. London. Pp. 389–402.
- Kock J. and Sode T. 1994. *Glass, Glassbeads and Glassmakers in Northern India*. Vanløse.
- Laver J. 1964. *Costume in Antiquity*. London.
- Schuman W. 1992. *Collins Photo Guide: Rock Minerals and Gemstones*. Bath.
- Shamir O. 1996. Loomweights and Whorls. In D.T. Ariel and A. De Groot eds. *Excavations at the City of David 1978–1985 Directed by Yigal Shiloh IV: Various Reports* (Qedem 35). Jerusalem. Pp. 135–170.
- Werner P. 1978. *Life in Rome in Ancient Times*. Geneve.
- Winter T. 1996. Jewelry and Miscellaneous Objects. In G. Avni and Z. Greenhut. *The Akeldama Tombs: Three Burial Caves in the Kidron Valley, Jerusalem* (IAA Reports 1). Jerusalem. Pp. 109–116.

ḤORBAT ḤANUT: BEADS AND BUTTONS

YEHOŠHUA DRAY

Two of the caves excavated at Ḥorbat Ḥanut (Caves 1 and 3; see Badhi and Ayalon 2018) yielded 55 beads, two pendants and four buttons (Figs. 1, 2; Table 1). Fifty of the beads are made of glass (Fig. 2:1–5). All were formed on a pontil rod, which allows easy removal of the finished product. These can be subdivided into three groups: three delicate cylinders of different lengths with conical perforations (Fig. 2:1); nineteen balls (Fig. 2:2–4); and a cylinder-shaped 'sandwich' bead (Fig. 2:5). The latter, bearing a strikingly intense hue, was coated with a thin layer of pigment, wrapped in a layer of transparent glass and then pressed or ridged while rotating the rod. Also recovered were three stone beads, two made of orange carnelian (Fig. 1:6, 7) and one of gray-green chalcedon (Fig. 1:8); a ribbed turquoise faience bead (Fig. 2:9); two glass pendants (Fig. 2:10, 11) perforated near their narrower end; and four buttons (spindle

whorls? Fig. 2:12, 13; Table 2) made of steatite, glass and ceramics. Similar finds are known from many Roman- and Byzantine-period graves, including at burial sites in the eastern Sharon.

CAPTIONS TO ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Various beads and pendants.

Fig. 2. Beads, pendants and buttons from Caves 1 and 3.